

El 18 de juliol a Eivissa

per Felip Cirer Costa

Antecedents

La Guerra Civil Espanyola a les Pitiüses ha estat estudiada per diversos autors i cal sempre recórrer a l'obra d'Antonio Colinas *Rafael Alberti en Ibiza. Seis semanas del verano de 1936*, per la visió completa que ofereix sobre el conflicte bèl·lic a Eivissa. Hi ha altres obres que sempre cal consultar, com és el cas de les novel·les d'Elliot Paul o Cilette Ofaire; els estudis de José Luis Gordillo, de Josep Massot i Muntaner i, més recentment, d'Artur Parrón Guasch, Mariano Llobet Roman o Francesca Riera Escandell. Però sempre van sorgint nous documents que poden ajudar a completar la informació.

Luis Souvirón: l'autor de l'evocació

Hi ha un document interessant que, per trobar-se entre les actes de sessions plenàries de l'Ajuntament d'Eivissa, ha passat per malla dels investigadors del tema. L'autor és el secretari de l'Ajuntament i és difícil d'entendre què va moure el seu autor a plasmar aquestos fets en aquell llibre d'actes. No trobam més actes fins al 23 de setembre de 1936.

Luis Souvirón Moreno havia nascut a Màlaga l'any 1903; era llicenciat en dret i guanyà per oposició la plaça de secretari d'ajuntaments i diputacions de primera categoria, en exàmens celebrats el 1927; obtengué el número 120 de 193 aprovats.¹

Havia exercit durant tres anys la secretaria d'Estepona i, immediatament abans de traslladar-se a Eivis-

A l'esquerra de la foto Luis Souvirón, secretari de l'Ajuntament d'Eivissa, en una foto de 1955 (foto: Carlos Pérez de Rozas, del llibre *Eivissa, l'ànima d'un poble*).

sa, desenvolupà el mateix càrrec a l'Ajuntament d'Alfarnate, també de la província de Màlaga. Souvirón formava part d'una família de lletrats i de gent de cultura. El seu germà José María (1904-1973), també advocat, fou poeta destacat i l'entronquen amb els literats de la Generació del 27, dins del capítol dels «malaguenys oblidats del 27».² Fou Premi Nacional de Literatura.

El juliol de 1931, el secretari de l'Ajuntament d'Eivissa, Joan Matutes Tur, demanava la jubilació per malaltia; interinament fou substituït per Joan Bonet Costa.³

En la següent reunió el plenari

acordà treure vacant la plaça de secretari. Després dels tràmits reglamentaris, s'hi presentaren set candidats,⁴ entre els quals hi havia Enrique Castellano Ortiz, també andalús, de Sevilla, que abans ocupava plaça a l'Ajuntament de Sant Joan d'Eivissa. Sotmesa a votació l'elecció entre aquestos dos candidats, guanyà Souvirón per onze vots davant dels tres obtinguts per Castellano.⁵

Souvirón va prendre possessió el 19 de febrer de 1932.

Si cal apuntar alguna intervenció de Souvirón, d'entre les moltes i variades que desenvolupà durant el període republicà, fou la seua implicació en els tràmits per construir

1. *Gaceta de Madrid* de 31 de març de 1927.

2. Francisco Gutiérrez a "Los malagueños olvidados del 27", a *Diario Sur* d'11 de març de 2018.

3. Acta del plenari de l'Ajuntament d'Eivissa de data de 30 de juliol de 1931.

4. *Diario de Ibiza* de 20 de gener de 1932.

5. Acta del plenari de l'Ajuntament d'Eivissa de data de 20 de gener de 1932.

l'Escola Graduada i aconseguir un emprèstid de 40.000 pessetes de la Caixa de Pensions, per dur endavant les obres. També es pot apuntar l'informe favorable que l'abril de 1933 va fer sobre la petició de Germà Rodríguez Arias que sol·licitava la plaça d'arquitecte municipal; feia constar que no significava cap càrrega per a l'Ajuntament, ja que cobraria de les llicències demanades pels particulars. La proposta no va anar endavant.

Souvirón fou un dels accidentats en l'ensorrament de l'edifici de can Xiquet Pep, a l'avinguda de Bartomeu de Roselló i Tur núm. 3, cantonada amb el carrer de Bartomeu Vicent Ramon, l'octubre de 1932. La part més afectada foren els pisos que ocupava l'Hotel Espanya, que regentava Josep Escandell Cardona. En aquell hotel, hi residien alguns alts funcionaris: el jutge, el registrador de la propietat, un veterinari... o el propi Souvirón. El rescat de les víctimes fou molt laboriós i treure d'entre la runa el secretari portà més de dues hores i mitja de penoses tasques per part de picapedrers voluntaris que s'oferiren per aquestes labors. Ningú resultà ferit de gravetat.

Els coneixedors del fet comentaven que els fonaments de l'edifici s'aixecaven sobre un terreny pantanós i aquestos cediren una mica, cosa que va fer que el bigam quedàs sense suport.

Com anècdota cal dir que, el dia anterior, Souvirón recollí de Coreus la col·lecció legislativa de Claudio Aranzadi i, amb l'esfondrament, se'n perderen molts d'exemplars. Al poc temps, l'Ajuntament aprovava la compra dels números que es perderen.

Arribat a Eivissa, ràpidament Souvirón Moreno s'integrà en la societat eivissenca i el 1933 el trobam com a president segon de l'Ateneu d'Eivissa, que presidia el registrador Ricardo Barberá; fou membre fundador del Foment del Turisme; també participà en diversos grups de teatre, principalment amb el Grup Escènic d'Ebusus a la postguerra. La seua especialitat escènica eren els sainets com els dels

germans Álvarez Quintero o la declamació amb poemes d'Isidor Macabich o de Gabriel y Galán, que tan bé lligava amb el seu accent andalús; la gràcia del parlar andalús no la va perdre mai. El seu caràcter d'home de dretes es veu perfectament en diverses actuacions de la postguerra: fou membre de la secció de propaganda de la Falange, pronuncià diverses conferències sobre temes com la immoralitat o participà activament en el referèndum de 1947 sobre la monarquia com a forma d'estat per a Espanya. Sembla que tenia traça com a dibuixant i realitzà alguna exposició.

A Eivissa, es va casar amb la mestra Carmen Cuevas Miquel (nascuda a Madrid el 1911), que arribà a directora de l'Escola Graduada femenina a la postguerra, càrrec que exercí durant molts d'anys. El matrimoni va tenir un fill, Carlos. Durant la seua estada eivissenca, Souvirón exercí també d'advocat particular amb una notable activitat en els judicis del moment.

El maig de 1961 passà a exercir de secretari de la Diputació Provincial de Cáceres.

La constitució de la comissió gestora de l'Ajuntament

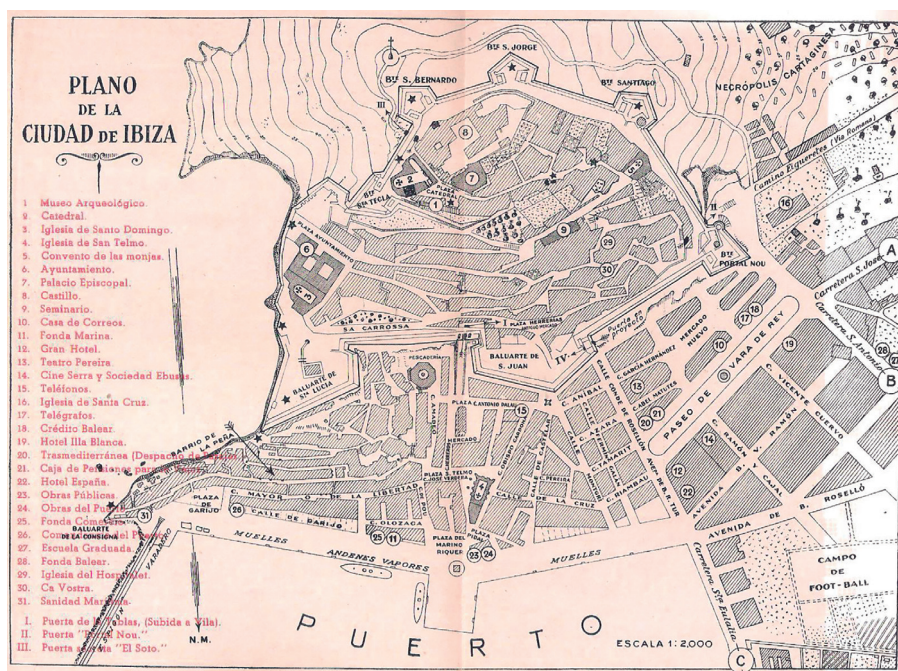
Un fet previ a la sublevació militar en el qual es mostra una mica el caràcter de Souvirón foren les seues reticències a acceptar la comissió gestora municipal, designada pel govern del Front Nacional, format després de les eleccions generals del 19 de febrer de 1936. Els ajuntaments elegits democràticament foren destituïts i es procedí a nomenar una comissió gestora a cada municipi, comissió designada pel governador civil de cada província a proposta de partits polítics i sindicats.

L'11 de març de 1936, delegat pel governador de les Balears, Isidoro Liarte, Souvirón va haver de donar possessió als gestors que havien de formar la comissió que passava a regir l'Ajuntament. El dia anterior s'havia reunit en sessió extraordinària el consistori que havia de cessar. Es llegí un ofici del governador que deia el següent:

«Aconsellant els moments presents un canvi d'orientació en el govern dels interessos municipals, més en consonància amb la voluntat popular demostrada en el resultat de les últimes eleccions, per tal que s'eviti el desbordament del descontentament regnant en aquesta ciutat, traduït en fets concrets que proven la imminència de pertorbacions i greus alteracions d'ordre públic i que cal evitar a tota costa i perquè sigui una garantia de l'assossegament i tranquil·litat pública, cal canviar d'orientació que solament persones diferents de les actuals autoritats municipals poden imprimir a la política municipal d'aquesta localitat; he acordat que cessin en el càrrec de regidor tots els que actualment integren aquest Ajuntament, i nomenar en substitució una Comissió Gestora formada pels següents senyors: Vicent Fuster Torres, Vicent Colom Torres, Agustí Gutiérrez Serra, Josep Roselló Torres, Francesc Mas Serra, Ignasi Tur Palau, Juan Marí Escandell, Antoni Albert Nieto, Francesc Redolat Peris, Miquel Moncada Boned, Antoni Martínez Juliana i Joan Antoni Palerm Vich: els quals han de designar en la primera sessió que celebrin la persona, d'entre elles, que ha de desenvolupar el càrrec de president de la dita Comissió. Cosa que comunic a V. pel seu coneixement, el dels regidors de l'Ajuntament, gestors nomenats i als efectes oportuns. Palma, 7 de març de 1936. I. Liarte».⁶

Tot seguit l'alcalde (Joan Torres Juan) va llegir una moció escrita —aquí es veu la mà de Souvirón— que deia que la Llei municipal de 31 d'octubre últim establí que l'autoritat governativa no podia intervenir en el nomenament de regidors ni suspendre'ls o destituir, cosa que quedava reservada a l'autoritat judicial. S'insistia en el document que

6. Acta del plenari de l'Ajuntament d'Eivissa de data de 10 de març de 1936. Com es comprendrà, els documents oficials són sempre en llengua castellana i ens hem limitat a traduir-los, mantenint sempre que fos possible, el llenguatge administratiu que empren.

Plànol de la ciutat d'Eivissa publicat en la *Guía Gráfica Costa* (1934), de Josep Costa Ferrer, sobre el qual es pot resseguir el camí de l'escamot comandat pel tinent Antoni Marí Juan, proclamant l'estat de guerra: Sortí del Castell, número 8 del plànol, plaça de la Catedral (2), col·legi de la Consolació (16), passeig de Vara de Rey, Andanes del Port, davant del Casino (11), Mercat i plaça de l'Ajuntament (6).

el governador no tenia facultats per destituir els regidors d'elecció popular ni s'esperaven alteracions en l'ordre públic; però, per no incórrer en desobediència, l'alcalde proposava que el consistori acatàs l'ordre, sense perjudici d'establir les oportunes reclamacions judicials per abús de poder. L'alcalde destituït es negà a donar possessió als regidors nomenats. Acordaren comunicar-ho tot al governador i al ministre de la governació. Tots els regidors signaren la moció excepte Joaquim Perrelló Rigal. L'alcalde lliurà la vara d'alcalde al secretari perquè fes el més convenient. Alexandre Llobet Ferrer manifestà que no podia quedar l'Ajuntament sense representació i s'havia de donar possessió a la gestora. Antoni Albert no assistí a la sessió a pesar que era l'únic dels anteriors regidors que havia estat nomenat per a la nova gestora.

No conforme amb el mandat del governador, Souvirón demanà de nou per telegrama instruccions al governador, el qual i, també per telegrama, li ordenà que constituís la comissió gestora i aquesta designàs el nou batle. Fou elegit Vi-

cent Colom Torres, amb 11 vots i una papereta en blanc (que devia ser del mateix Colom, cosa que s'acostumava fer en aquells temps, que l'interessat no es votava ell mateix).

El nou alcalde va voler dirigir unes paraules al nombrós públic que assistia a l'acte, que de manera resumida fou: que ell venia del poble dels obrers i la seua labor seria de justícia i d'administració dels béns públics resolent molt especialment tots els temes que es referien a la classe proletària; acabà la intervenció amb un viva a la República. Fou llargament aplaudit. En nom de la minoria republicana parlà Albert, que manifestà que la seua actuació a l'Ajuntament era la de representar el poble i fer justícia, prescindint de la política. Parlà també Fuster, que digué que la República entrava de manera gradual a Eivissa. Finalment, Palerm parlà en representació del Partit Comunista, i acabà la intervenció amb uns visca al partit comunista i visca a la futura Espanya soviètica. Acabada la presa de possessió, es va fer arqueig de caixa i com que l'anterior alcalde no havia volgut assistir, l'alcalde Colom va

demanar la presència d'un notari.⁷

Entre la presa de possessió de la comissió gestora i el 18 de juliol, foren quatre mesos de molta inestabilitat i grans disputes a l'Ajuntament. Únicament i com a mostra, cal apuntar el fet que uns exaltats, encapçalats per algun regidor, tiraren pel Revellí els quadres de la galeria de fills il·lustres de l'Ajuntament, i també tengueren lloc diverses vagues obreres durant aquells dies, encara que també els eivissencs es preparaven per a un estiu que es prometia d'èxit per la quantitat de visitants que s'esperaven. Tot acabà en orris.

Souvirón descriu la proclamació de l'estat de guerra

Un relat de l'alçament del 18 de juliol de 1936, és el de Luis Souvirón, que volgué plasmar en el llibre d'actes de l'Ajuntament els fets que va viure:

«19 juliol 1936. A les tres de la tarda em trobava assegut a la porta de l'Hotel Isla Blanca (on m'allotjo), s'acostà un jove desconegut que preguntà per l'oficial major, ja que el president de la Comissió Gestora, Vicent Colom, el cridava; preguntat pel motiu, em digué que es trobava reunida la Comissió Gestora. Personat a la casa consistorial, vaig trobar a l'alcaldia la major part dels gestors i gent del públic, integrat per persones conegudes. Vaig preguntar el motiu de la reunió i ningú dels presents no va saber dir res; únicament me manifestaren que l'alcalde es trobava en el Castell parlant amb el comandant de la plaça, Rafael García Ledesma. En aquest moment arribaren l'oficial major Josep Tur Riera i l'interventor, Francisco Gómez Martínez, que d'acord amb el qui subscriu i posseint l'interventor les claus de la caixa (el dipositari Escanellas es trobava de permís i d'excursió a s'Espalmador), acordarem guardar a la caixa forta tots els documents d'interès existents a l'Ajuntament, com els llibres capitulars, expe-

7. Acta del plenari de l'Ajuntament d'Eivissa de data d'11 de març de 1936.

dients personals de funcionaris, padró municipal (aprobat feia uns dies), carpeta d'aigua, correspondència, contracte de neteja pública, etc. etc. A les cinc de la tarda i sense saber la causa de la reunió, arribà el gestor Agustí Gutiérrez, que va dir, senyors: la gestora està destituïda, així ho diu l'alcalde i president que acaba d'arribar, que efectivament va entrar en aquest moment i confirmà les paraules de Gutiérrez, formant-se algun aldarull per la qual cosa no vaig oir el que es deia; immediatament vaig demanar als dos funcionaris presents, què pensaven, coincidint els tres que el nostre deure es trobava a l'Ajuntament, custodiar-lo i no abandonar-lo de cap manera.

A les 6:30 es presentà un escamot de soldats comandats pel tinent Miquel Tuells, que em comunicà que esperàs ordres del comandant, que per haver estat declarat l'estat de guerra, quedava destituïda la comissió gestora i que es nomenarien els substituïts tan aviat com fos possible.

Poc després de presentar-se la força pública, els nombrosos curiosos presents anaren marxant, sols quedà el president destituït, uns pocs gestors i els funcionaris municipals abans esmentats, a més dels agents de policia Rafael Serrano de la Parte⁸ i José Sierra Gracia.

A les set trenta el president destituït em va entregar la vara d'alcalde, manifestant-me que marxava, cosa que va fer seguidament amb la companyia dels pocs gestors que encara l'acompanyaven, quedant únicament a l'Ajuntament els cinc funcionaris indicats.

A les vuit en punt es presentà Joan Torres Juan exalcalde d'elecció popular, acompanyat d'alguns senyors, que m'entregà un ofici que deia: "Comandància Militar d'Eivissa. Núm. 535. Disposat per la superioritat el cessament de la Comissió

Gestora de l'Ajuntament d'aquesta ciutat, el design com a president de la Comissió Gestora de l'Ajuntament d'aquesta ciutat, de la qual formaran part els senyors que al dors s'expressen. Li prec justificant de recepció de la present. Eivissa 19 de juliol de 1936. El capità comandant militar Rafael García. Sr. Joan Torres Juan, vesí d'aquesta ciutat, carrer de Fermín Galán, Eivissa. Dors que se cita: Mariano Bonet exregidor, Bartomeu Marí Mayans íd., Cèsar Riquer Puget íd. i diputat a Corts, Alexandre Llobet, íd., Joan Mayans Escanellas íd., Manuel Escandell Hernández íd., Pere (àlies) Murtera íd." Llegit el present escrit, vaig fer lliurament de la vara a Joan Torres Juan, assisteixen Cèsar Puget, Mariano Bonet, Alexandre Llobet i Joan Mayans. L'Alcalde diu que accepta el càrrec per cooperar a l'alçament salvador d'Espanya. No es pren cap acord. Assisteixen a aquest acte l'oficial major i l'interventor. S'acorda reunir-se demà a les onze per canviar impressions. Es retiren tots a les seues cases i aixec la present a les nou i mitja de la nit del ut supra indicat dia quedant tots conformes de tot el que certifico.

Diligència: l'estenc com a secretari per fer constar el tancament d'aquest llibre en la precedent acta per no existir Ajuntament ni Comissió Gestora i fins que es torni a obrir per nova corporació. Don fe. El secretari de l'Ajuntament».⁹

La vida quotidiana

Aquell dissabte 18 de juliol les notícies que portaven els diaris locals eren les pròpies del moment, amb moltes qüestions socials com la vaga de la «Calcetería Hispánica» i també dels portuaris encarregats de les labors de càrrega i descàrrega de vaixells. El sindicat de picapedrers «El Compañerismo» anunciava una vaga amb solidaritat amb les obres de Can Ventosa. Davant d'aquesta situació, l'alcalde Colom

Rafael Sáinz Fuertes, bon criador de cans eivissencs i autor d'unes memòries inèdites, on descriu amb tot detall l'alçament militar del 18 de juliol a Eivissa. (Fotografia: del llibre *Historias de Mel. El podenco ibicenco*).

s'havia reunit el dia 17, a l'Ajuntament, amb el comitè de vaga i la representació de la patronal, per mitjançar entre les parts.

Continuaven els problemes amb el subministrament d'aigua potable. La comissió gestora de Sant Antoni de Portmany, que encapçalava Josep Marí Colomar «Estanyer» sol·licitava la construcció de dues escoles graduades amb tres seccions cada una.

El dia 17 el capità García Ledesma havia rebut un telegrama del comandant militar de Balears en el sentit que preparàs la tropa per marxar el dia següent cap a Palma. La guarnició d'Eivissa quedaria reduïda a un sergent i 8 soldats. L'ordre fou immediatament anul·lada.¹⁰ La impedimenta militar, que ja es trobava sobre els molls, fou retornada al Castell.¹¹

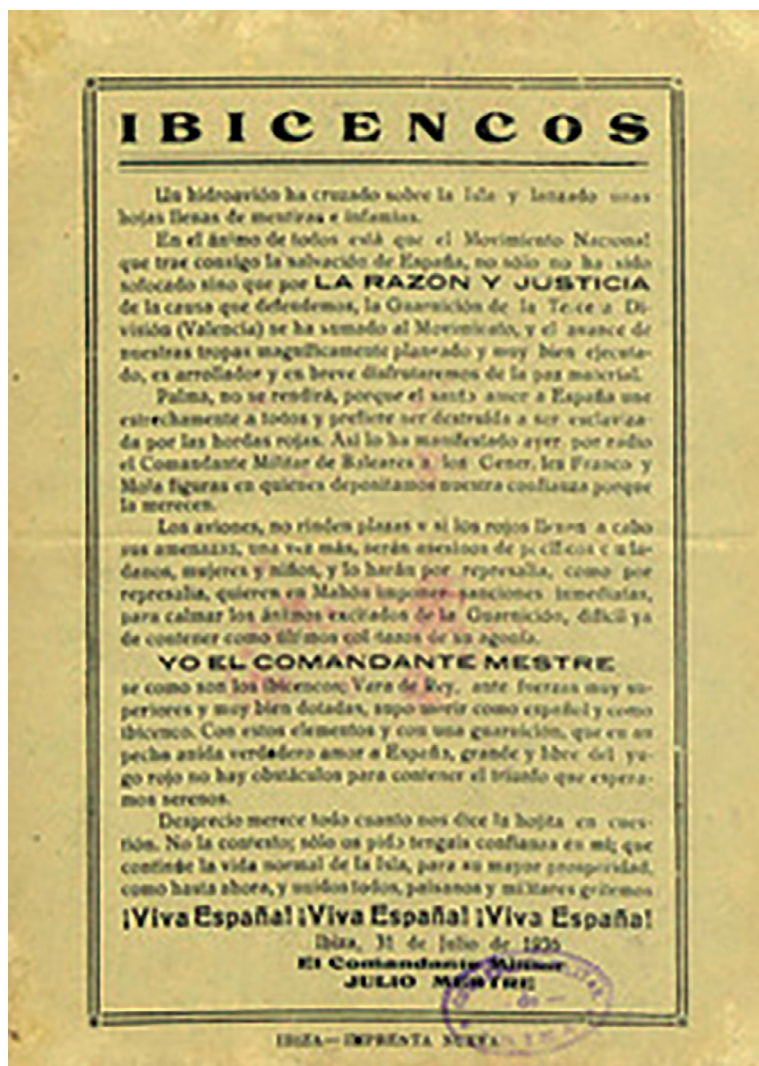
La majoria d'embarcacions del Club Nàutic d'Eivissa, amb les seues tripulacions, passaven el cap de set-

8. Per a la controvertida actuació d'aquest personatge durant la Guerra Civil es pot consultar Vidal-L. Romero (2001), 437/37 *la causa general de les Pitiüses*. També Riera Escandell, F. (2018), *Repressió institucional en el primer franquisme*.

9. Acta estesa pel secretari de l'Ajuntament d'Eivissa, Luis Souvirón, en el llibre d'actes de les sessions de l'Ajuntament amb data de 19 de juliol de 1936.

10. Cal dir que a partir de l'inici de la sublevació, les companyies marítimes suspengueren totes les comunicacions amb Eivissa, per la qual cosa cal interpretar l'anul·lació de l'ordre per la impossibilitat de desplaçar-se a Palma. L'últim servei fou el dia 17.

11. *Diario de Ibiza*, 18 de juliol de 1936.

Proclama
que publica
el 31 de
juliol de
1936 el
comandant
Julio
Mestre en
defensa
de
l'alçament
militar.

declarado el estado de Guerra en todo el archipiélago Balear.

Art. 2º Quedan destituidas todas las Comisiones Gestoras de los Ayuntamientos de esta Isla.

Art. 3º Todo el que intente individual o colectivamente poner obstáculos a este movimiento patriótico salvador de España sea con huelgas u otros medios que dificulten la vida normal de la Isla, así como el que cometa actos de violencia o incite a ellos, contra vidas o haciendas, serán pasados por las armas.

Art. 4. Quedan caducadas todas las licencias de armas, entregándose las mismas en esta Comandancia Militar y puestos de la Guardia Civil en los pueblos, en el plazo de cinco horas, pasado el cual, al que se le encuentre armas se le aplicará la pena citada en el artículo anterior.

Art. 5º Quedan prohibidas todas las reuniones tanto en local cerrado como públicas.

Art. 6º Quedan caducados todos los permisos de verano que se disfrutaban en esta Isla por el personal del Ejército, debiendo efectuar su inmediata presentación en esta Comandancia Militar.

Art. 7º Queda movilizado todo el personal del Ejército acogido al artículo XVII (llamados de cuota) a partir de las quintas del año 1931 al 1935 ambos inclusive, debiendo efectuar su presentación en esta Comandancia.

Ibiza, 19 de Julio de 1936.

De orden de S.E. el Capitán Comandante Militar, Rafael García.¹²

D'aquesta manera les illes, excepte Menorca, s'incorporaven a la sublevació militar i d'acord amb el ban de Goded, el comandant Julio Mestre, que es trobava a Eivissa de vacances –la seua esposa era eivissenca– prenia el comandament de les tropes de l'illa, per ser l'oficial de major graduació.

El 21 de juliol, el comandant Mestre Martí publicava el següent ban:

Hago saber: queda prohibido en esta isla desde las 22 horas 30

12. Reproduit de *La Voz de Ibiza* del dia 20 de juliol de 1936.

mana a s'Espalmador; mentre que els socis de l'Ateneu d'Eivissa anaven d'excursió a la torre de ses Portes.

El *Diario de Ibiza* del dilluns 20 de juliol deia el següent: «La situació actual. En la nostra ciutat, així com a la resta de l'illa, regna completa tranquil·litat. Diverses patrulles de soldats i voluntaris i parelles de la Guàrdia Civil presten servei de vigilància. Es treballa amb completa normalitat».

El mateix exemplar també comunicava que el diumenge havia estat destituïda la Comissió Gestora de l'Ajuntament i que havien estat reposats l'anterior alcalde i els regidors.

Per la seua part, *La Voz de Ibiza*, del mateix dia, deia: «Des del disabte a la nit es viuen en aquesta ciutat hores d'inquietud i angúnia pel que pot passar a la Península, ja que aquí la tranquil·litat, afortunadament, és completa. L'alcalde

Colom vetlà tota la nit procurant que no s'alteràs l'ordre públic».

Declaració de l'estat de guerra

A les 5 de la tarda i tal com recull Souvirón, el general comandant militar de Balears, Manuel Goded Llopis, publicava un ban declarant l'estat de guerra a tot l'arxipèlag i destituïa les comissions gestores de tots els ajuntaments; es requisaren les armes en poder dels civils; es prohibiren les reunions; s'anul·laren els permisos i es mobilitzaren els soldats de quota de les quintes de 1931-35. (Com que aquestos pertanyien a famílies benestants, es pensava que serien més fidels als sublevats).

Deia el següent:

*Don Manuel Goded Llopis,
General Comandante Militar de
Balears.*

HAGO SABER: Art. 1º Queda

minutos que los vehículos de cualquier clase circulen ni aun por caminos ni carreteras excepto en los casos debidamente justificados y previa autorización escrita del Comandante del Puesto de la Guardia Civil correspondiente. Así mismo desde la misma hora (22,30) queda prohibido la circulación del público por las calles de la ciudad y campo, debiendo a la citada hora haberse restituido a sus domicilios todos los ciudadanos, excepto en los casos justificados que se comprobarán por la fuerza pública.

El que contraviniese lo anteriormente dispuesto será detenido y conducido ante mi autoridad.

Estas prohibiciones empezarán a regir desde el día de hoy hasta nueva orden.

Se advierte para que no llame la atención al público que a partir de las 23 horas quedará cortada parte de la energía eléctrica.

La guarnició militar d'Eivissa era ben petita. En el Castell es trobava una tropa amb 63 militars, distribuïts de la manera següent: 1 capità (Rafael García Ledesma), 2 tinents (Miquel Tuells i Antoni Marí), 1 brigada, 4 sergents, 14 caporals i 39 soldats. En el padró tancat el 30 de juny de 1936, també consta un "Batalló d'artilleria expedicionària", amb una força molt superior a la guarnició d'Eivissa, però pens que el 18 de juliol ja havien abandonat l'illa.¹³

Una altra força important eren els carrabiners, amb el quarter al carrer de la Murada (actual Museu d'Art Contemporani) amb un total de 25 components, distribuïts de la manera següent: 1 tinent (Antoni Cardona Riera), 1 brigada, 1 sergent, 1 caporal, 1 corneta, 1 matrona i 19 carrabiners.¹⁴

Finalment, les forces de la Guàrdia Civil es calcula que eren una trentena distribuïts en els diferents quarters de l'illa. A la ciutat d'Ei-

El passeig de s'Alamera en una foto de la *Guia Costa*, un dels llocs elegits pel tinent Antoni Marí Juan per llegir la declaració de guerra, que després penjaren a les parets. Marià Villangómez ho observà des de la terrassa de la Societat Ebusus, aleshores a la planta baixa a l'esquerra del Teatre Serra.

vissa, al quarter del carrer del Bisbe Azara, en el padró de 1936 únicament consten 7 guàrdies: 1 tinent, 1 caporal i 5 guàrdies. Cal pensar que n'hi podia haver algun altre empa-dronat en cases particulars.¹⁵

La versió de Sáinz Fuertes

Una altra versió dels mateixos fets del 18 de juliol a Eivissa la trobam a l'obra de Rafael Sáinz Fuertes (Madrid 1928-Eivissa 2004), *Crónica de las vacaciones truncadas (Ibiza 1931-1960)*. Justament un capítol d'aquestes memòries inèdites, duu el títol «El 18 de julio de 1936». Fill de Rafael Sáinz de la Cuesta «es Banquer», Sáinz Fuertes visitava Eivissa des de 1931, i hi va residir durant llargues temporades, a Santa Eulària des Riu. Són els records d'un infant, i també de la seua família, centrats principalment en l'estiu de 1936, que quedaren encallats a Eivissa. Són una altra cara de la visió que d'aquests mateixos fets deixà Elliot Paul a *The Life and Death of a Spanish*

Town (1937), en el mateix poble, però amb una meticulosa descripció del 18 de juliol a la ciutat d'Eivissa.

Sáinz apunta que la tarda del dia 17 ja es coneixia, per uns pocs radiooients, la notícia donada per algunes ràdios estrangeres, que anuncia la sublevació de la guarnició militar d'Àfrica davant del govern democràtic establert legítimament a Madrid. S'esperava que la resta de capitaniaes generals de la Península i la de Balears fessin el mateix: proclamar l'estat de guerra i assumir tots els poders militars i civils.

És Sáinz Fuertes qui descriu amb tota minuciositat els moviments de les tropes. Diu que a les 5 de la tarda del diumenge 19 de juliol, el capità Antoni Marí Juan «Marge»,¹⁶ al comandament d'un escamot d'infanteria i un corneta, sortí a complir amb el ritual d'ordenança i amb la solemnitat deguda, l'ordre donada pel comandant militar de la plaça d'Eivissa, el capità Rafael García Ledesma, que a la vegada havia rebut aquella matinada del comandant general de Balears, Manuel Goded Llopis.

13. Padró d'habitants del municipi d'Eivissa tancat el 30 de juny de 1936. Arxiu Històric d'Eivissa i Formentera.

14. Padró d'habitants del municipi d'Eivissa tancat el 30 de juny de 1936. Arxiu Històric d'Eivissa i Formentera.

15. En el padró de 30 de juny de 1936 consta com a cap de la Guàrdia Civil el tinent Bartomeu Sitjar Rigo, però als pocs dies passà destinat a Palma i arribà a Eivissa el tinent Raimundo Díaz Lardiez, que fou afusellat el 9 d'agost a les andanes de la Marina per guàrdies d'assalt (Vidal-L. Romero, *op. cit.* p. 111).

16. Antoni Marí Juan "Marge", havia nascut el 1891 al municipi de Sant Joan; es retirà amb el grau de comandant; morí el 1966 a la ciutat d'Eivissa.

Luis Souvirón, Rafael Sáinz Fuertes i Marià Villangómez ens deixen tres testimonis directes del 18 de juliol de 1936 a Eivissa

A dalt, la plaça de la Catedral, un altre dels escenaris dels fets del 18 de juliol. (Fotografia de la *Guia gráfica Costa*).
A la dreta, un jove Marià Villangómez en una fotografia de 1933.

Sáinz recorda que la declaració de guerra era una actuació castrense que durant la II República s'havia proclamat dues vegades: en la revolta d'Astúries i a Barcelona, pels fets del sis d'octubre. El capità Marí Juan va llegir el document, primer davant de capitania, en el pati del Castell, i tot seguit ho va fer a la plaça de la Catedral, i havent baixat pel portal Nou, es repetí davant del col·legi de la Consolació. Arribats a s'Alamera, va fer tocar «toc d'atenció» al corneta d'ordres i repetí la proclama. Continuaren cap al port i pararen davant del Casino, de Sant

Elm, a l'inici del carrer de la Mare de Déu i a la plaça del Mercat; en cada parada repetiren el mateix ritu i, pel portal de les Taules, s'encaminaren de nou cap al Castell. Arribaren a la plaça de l'Ajuntament, on ja es trobava el tinent Miquel Tuells, que comunicava que els militars prenen possessió de l'Alcaldia d'Eivissa en nom de la nova autoritat militar. Apunta que en aquell llarg trajecte varen estar acompanyats per un grup de significades persones de dretes i algun falangista, diu que era per tal d'evitar qualsevol incident. Recorda que era la proclama subversiva del general Goded, enviada des de Palma, per ser llegida solemnement i reiteradament, pel general coneixement, amb la destitució de les autoritats civils. Únicament Menorca no va complir amb les ordres del comandant general de Balears.

Els fets evocats per Marià Villangómez

Per últim, vegem l'evocació del mateix fet i que publicà Marià Villangómez, que, en la seua obra *Llocs viscuts* (2012), també recorda aquestos fets: «Les notícies eren

contradictòries, i jo esperava que a Eivissa els escassos militars no farien cap disbarat. La tarda del diumenge 19 de juliol se sumaven, ja públicament a la revolta: unes patrulles baixaven del castell i fixaven unes proclames a les parets. A l'ample passeig de Vara de Rey, gairebé desert a les primeres hores d'una tarda dominical d'estiu, semblava un fet irrellevant aquella callada comunicació d'una decisió transcendental. Ho vaig veure, amb sorpresa, des de la voravia d'E-busus, i la immediata lectura de les ordres, a l'altre costat del passeig, em va deixar consternat. No sols començava la insurrecció, decisió d'importància general; també hi havia una mobilització, per bé que limitada, i jo era un dels obligats a prendre les armes».

Tres visions de tres espectadors dels fets del 18 de juliol a Eivissa, moment inicial dels 62 dies de guerra que varen patir les Pitiüses, entre el 19 de juliol i el 20 de setembre de 1936, encara que la guerra i les seues conseqüències s'allargaren molt més de l'1 d'abril de 1939, data que es dona com a finalització de la Guerra Civil.

FELIP CIRER COSTA ■